

YAHUDİLİKTE YENİDOĞAN TÖRENLERİ*

Salih ÇİNPOLAT**

Özet:

Yahudilikte çocuk sahibi olmak ve çoğalmak dini bir emir kabul edilir. Bu nedenle çocuğun doğumu sevinçle karşılanır. Onun Yahudi Cemaatinin bir üyesi olması veiyi bir dini eğitim alarak yetişmesine önem verilir. Bu amaçla anne, hamilelik döneminden itibaren karnındaki çocuğunu etkileyebilecek davranışlardan kaçınmaya özen gösterir. Çocuk doğduktan sonra da nazardan ve kötü ruhlardan korumak için birçok tedbir alınır. Çocuğun doğumunun ilk bir aylık sürecinde erkek çocuklar için *Şalom Zahor, BritMila, Pidyon Ha Ben*; kız çocukları için de *Şalom Nekeva, Brit Bat, Vijola* törenleri düzenlenerek hem doğum sevinci kutlanır hem de Yahudi cemaatinin yeni bir üyesi olmasına yönelik uygulamalar yapılır.

Anahtar Kelimeler: Yenidoğan, Şalom Zahor, BritMila, Pidyon Ha Ben, Şalom Nekeva, Brit Bat, Vijola.

Newborn Ceremonies in Judaism

Abstract

Having a child and breeding are considered as a religious order in Judaism. It is important that every baby grows up on the religious and cultural values of Judaism. For this purpose, the mother is careful to avoid behaviors that may affect her child negatively from beginning of her pregnancy. Many measures are taken to protect the child from the evil spirits and eyes since the birth. During the first month of the birth (new born period), Şalom Zahor, BritMila, Pidyon Ha Ben ceremonies are organized for boys. The birth of the male baby is celebrated, circumcised, named with the ceremonies, and the first male baby exempted from the services of temple. For girls, Şalom Nekeva, Brit Bat and Vijola ceremonies are organized to celebrate the birth of the baby and name of the baby is given. These ceremonies, practiced by the Jewish people, are very important in terms of preservation and survival of their religious and cultural values.

Keywords: Newborn, Şalom Zahor, BritMila, Pidyon Ha Ben, Şalom Nekeva, Brit Bat, Vijola.

* Bu Makale, yazarın "Yahudilik Hıristiyanlık ve İslam'da Çocukluk Dönemi İle İlgili İnanç ve Uygulamalar (Fenomenolojik Bir Yaklaşım) adlı Doktora tezinden üretilmiştir.

**Dr, MEB, Yönetici. e-mail, salihcinpolat@hotmail.com

Giriş

İnsan, doğumundan ölümüne kadar bedensel, zihinsel ve duygusal açıdan sürekli bir gelişim ve değişim içerisinde. Bu değişim ve gelişim sürecine göre insan hayatı genel olarak, *çocukluk*, *ergenlik*, *yetişkinlik* ve *yaşlılık* olarak dört döneme ayrılır. Bu dönemler hem kendilerinden önceki dönemden etkilenir, hem de sonraki dönemi etkiler.¹

İnsan hayatındaki dönemleri belirli yaş sınırlamalarıyla kesin olarak birbirinden ayırmak mümkün değildir. Çünkü kalıtım, beslenme, sağlık koşulları, fiziksel, sosyal, kültürel ve ekonomik çevre gibi faktörler insan gelişimini etkilediğinden, dönemler arası geçiş yaşı, kişiden kişiye farklılık gösterebilir.² Genel olarak çocuğun doğumundan ergenlik çağına kadar olan süreci kapsayan çocukluk dönemi gelişim özellikleri dikkate alınarak, *bebeklik dönemi* (0-2 yaş), *ilk çocukluk dönemi* (2-6 yaş) ve *ikinci (son) çocukluk dönemi* (6-12 yaş) olarak kendi içinde farklı evrelere ayrılır.³ Bebeklik dönemi içinde de genel olarak doğumdan sonraki ilk bir aylık dönem (0-28 gün) "yenidoğan" olarak kabul edilir.

Bu makalede Yahudi gelenekte, gebelikten ilk bir aylık dönem kadarki süreçte çocuğa yönelik olarak yenidoğan töreni kapsamında onun doğum sevincini kutlamak, içinde yaşayacağı toplumun bir üyesi olmasını sağlamak ve ad vermek amacıyla uygulanan *şalom zahor*, *şalom nekeva*, *britmila*, *brit bat*, *pidyon ha ben* ve *vijola* olarak ifade edilen törenler/ritüeller üzerinde durulacaktır.

1. Yahudilikte Doğuma Hazırlık ve Çocuğun Doğumu

Yahudiliğe göre Tanrı ilk insanı yarattıktan sonra ona "*semerele olun ve çoğalın*"⁴ emrini verdiğinden evlenmek ve çocuk sahibi olmak çok önemlidir. Doğum esnasında kadının acı çekmesi Tanrı'nın kadına verdiği bir ceza olarak değerlendirilse de,⁵ kadının gebe olması ve çocuk doğurması mutluluk vesilesidir.⁶

¹ Neda Armaner, *Din Psikolojisine Giriş I*, Ankara: Ayyıldız Matbaası, 1980, 80.

² Feriha Baymur, *Yeni Doğmuş Çocuk ve Süt Çağında Eğitim*, Ankara: Milli Eğitim Bakanlığı Yayınları, 1952, 57.

³ Guy Jacquin, *Çocuk Psikolojisinin Ana Çizgileri*, (Çev: Mehmed Toprak), İstanbul: Remzi Kitabevi, 1976, 49; Hüseyin Peker, *Din Psikolojisi*, Samsun: Sönmez Matbaa ve Yayıncılık, 1993, 101.

⁴ Yaratılış, 1/28.

⁵ Yaratılış, 3/16.

⁶ Arık, *Buhara Yahudileri*, Ankara: Berikan Yayınları, 2011, 221.

Geleneksel Yahudi kültürüne göre kadın hamileliğini hem büyüklerine saygı gereği hem de nazardan korunmak amacıyla çevresindekilere hemen açıklamamaya özen göstermelidir. Kadının hamileliği boyunca cömert ve yardımsever olması, sadaka vermesi, cuma günü öğleden sonra *Şabat* öncesi yemekte kandilleri yakması ve ekmek servis etmesi, gece yatağa yatmadan önce kocasıyla birlikte *Tanah'ın Mezmurlar* bölümünün 20. babını dua olarak okuması, haram hayvanlara ve çirkin şeylere (onlardaki kötülük, çirkinlik, eksikliklerin karnındaki çocuğunu etkilememesi için) bakmaması tavsiye edilir. Gebe kadınlar, karnındaki çocuğunun zarar görme ihtimali olduğunda doktor *ve kohenin* tavsiyesini de dikkate alarak tutması gereken oruçları tutmayabilir.⁷ Gebelik döneminde kadının yediklerinin karnındaki çocuğun gelişimine etki edeceğine inanıldığından, o bu dönemde içki ya da şarap içmemeye, murdar şeylerden yememeye, yiyeceklerin helal haram olmasını belirleyen *koşer* kurallarına uymaya dikkat etmelidir.⁸

Yahudiliğe göre, çocuğun doğum anı Tanrı tarafından takdir edildiğinden çocuğun erken doğması ya da belirli bir tarihte doğması için isteyerek doğuma müdahale edilmemelidir. Kabalistik anlayışa göre çocuğun erken doğumu, genç yaşta ölmesine sebep olur. Bu yüzden doğum normal seyrinde gerçekleşmelidir. Doğum sancılarının çalışmanın yasak olduğu *Şabat* günü başlaması durumunda araçla hastaneye gidilebilir, ancak mümkünse bu iş için Yahudi olmayan bir şoförün arabayı kullanması tercih edilmelidir.⁹

Tanah'ta dönemin Mısır Kralı, doğum esnasında İsrailoğulları'nın erkek çocuklarını öldürmelerini emrettiği halde ebelerin, gebe kadınlara ve yeni doğan çocuklara duyduğu sevgi ve onların da yaşama hakları olduğu inancıyla, bebekleri öldürmemelerinden övgüyle söz edilir.¹⁰ Yahudi kutsal kitabında kadınların diz çökme pozisyonunda¹¹ ve özel bir doğurma iskemlesine oturarak doğum yaptığından söz edilir.¹² Doğum gerçekleşince çocuğun göbek kordonu kesilmeli, yıkanmalı, tuzlanmalı ve kundaklanmalıdır.¹³

⁷ Aryeh Citron, "Laws of Childbirth", http://www.chabad.org/library/article_cdo/aid/1217817/jewish/Laws-of-Childbirth.htm (Erişim: 12/01/2016).

⁸ Hakimler, 13/4, 7, 14; *Babylonian Talmud*, (BT), <http://halakhah.com/>, Yoma, 82b.

⁹ <https://unitedwithisrael.org/childbirth-and-jewish-law/> (Erişim: 23/07/2016).

¹⁰ Mısır'dan Çıkış, 1/17-21.

¹¹ 1. Samuel, 4/19.

¹² *Mısır'dan Çıkış*, 1/16.

¹³ Hezeikel, 16/4-5.

Yahudi din kurallarında doğum yapan kadının dini açıdan kirli sayılır ve temiz sayılabilmesi için eğer erkek çocuk doğurmuşsa kırk gün, kız çocuk doğurmuşsa seksen gün geçmesi gerekir.¹⁴

Anne sütü çocuk için çok faydalı olduğundan, annenin çocuğunu yirmi dört ay emzirmesi gerekli görülür.¹⁵ Çocuğa sütanne tutulması gerektiğinde, sabırlı ve iyi huylu bir kadintercih edilmeli ve çocuğun içtiği sütün faydalı olması için sütanne yediği şeylere dikkat etmelidir.¹⁶

2. Anne ve Çocuğun Kötü Ruhlardan ve Nazardan Korunması

Doğum yapmış kadına ve yeni doğan çocuğa kötü ruhların ve cinlerin zarar verebileceğine inanıldığından (daha çok halk inanışları bağlamında), anne ve çocuğun kaldığı odaya Mezmurlar 121. bab'ın yazılı olduğu bir dua muskası,¹⁷ bebeğin yattığı beşiğe kırmızı bir şerit,¹⁸ çocuğun boynuna İbranice "he" harfi ile uğurlu sayılan ve "mezzel" denilen Davud burcunun adının yazılı olduğu bir muskanın asılması önemli görülür.¹⁹ Odanın zeminine kömürle daire çizilmesinin, tılsımlı taşlardan yapılmış takıların ve dualı muska ya da nazarlıkların kadının boynuna veya odanın çeşitli yerlerine asılmasının²⁰ ve yeni yıl gününde öttürülen koçboynuzunun(*şofar*) lohusa kadının odasında öttürülmesinin denazardan ve kötü ruhlardan korunmada etkili olacağına inanılır.²¹

Yahudi gelenekte, İlyas'ın yeni doğan çocuklara kötü ruhların musallat olmasını engelleyen koruyucu özelliği olduğu kabul edilir.²² İnanışa göre İlyas, Adem'in ilk karısı olduğuna inanılan ve sonra lanetlenen *Lilith*'i yakalayıp öldüreceği esnada *Lilith*, İlyas'a yalvararak "eğer kendisini öldürmezse kötü ruhlardan kurtulmay!" öğreteceğini söylemiş; İlyas da onu öldürmeyerek *Lilith*'ten, kötü ruhlardan korunmak için neler yapılacağını öğrenmiştir. Buna göre *Lilith*'in 18 adının alt alta yazıldığı kağıt/muska

¹⁴ Levililer, 12/1-8.

¹⁵ Bkz. Yaratılış, 21/7; 1. Samuel, 1/21-23; 1. Krallar, 3/21; BT, Yevamoth, 43a; Ketuboth, 60b.

¹⁶ Don S. Browning- Marcia J. Bunge, *Children and Childhood in World Religions, (Primary Sources and Texts)*, New Brunswick: Rutgers University Press, 2009, 38.

¹⁷ http://www.chabad.org/library/article_cdo/aid/1217817/jewish/Laws-of-Childbirth.htm (Erişim: 12/01/2016)

¹⁸ Robinson, 141.

¹⁹ Hayrullah Örs, *Musa ve Yahudilik, İstanbul: Remzi Kitabevi, 1966, 370-371; Dinler Tarihi Ansiklopedisi, İstanbul: Ansiklopedi Yayınları, 1990, I/311.*

²⁰ Elisheva Baumgarten, "Birth" *Encyclopaedia Judaica, (3)* (Ed. Fred Skolnik, Michael Berenbaum), USA: Thomson Gale, 2007, III/721; Ivan G. Marcus, *The Jewish Life Cycle*, USA: University of Washington Press, 2004.

²¹ Örs, 369.

²² Bkz. Bathja Bayer, "Elijah" *Encyclopaedia Judaica*, (Ed.: Fred Skolnik, Michael Berenbaum), USA: Thomson Gale, 2007, VI/335, 338.

yeni doğum yapmış kadının bulunduğu odaya asılırsa, kötü ruhlar lohusa kadına zarar veremez. Bir diğer inanca göre Tanrı, *Lilith*'in yakalanması için üç melek görevlendirmiş ve onlar da *Lilith*'i yakalamıştır. Bu nedenle sözkonusu üç meleğin adının (*Senoy, Sansenoy, Semangelof*) yazıldığı yere de *Lilith*'in giremeyeceğine inanılır.²³

3. Şalom Zahor ve Şalom Nekeva Töreni

Yahudi toplumunda bir ailenin çocuğu olduğunda akrabalar ve tanıdıklar anne babayı kutlar, iyi dileklerini iletir (*mazaltov*) ve böylece ailenin mutluluğu paylaşılır.²⁴ Yahudiler arasında erkek çocuğun doğumundan sonraki ilk cuma akşamı, akraba ve tanıdıkların davet edilerek ziyafet verildiği ve doğum sevincinin kutlandığı *Şalom Zahor (erkeğe selam)* denilen bir tören yapılır. Bu tören erkek çocuğu için, sünnet (*britmila*) öncesi bir hazırlık olarak değerlendirilir ve çocuk sünnetten önce *kutsal Şabat akşamında* kutsanır. *Şalom Zahor* töreni çocuğun Tanrı tarafından üflenen ruh ile yüce âlemlerden her türlü sıkıntının olduğu dünyaya gelişinin/düşüşünün acısını hafifletmek amacıyla yapılır. İnanışa göre çocuğa ana rahminde iken Tora öğretilir, ancak doğum esnasında bir melek ağzına vurarak onu (*Tora'yı*) unutturur. Çocuğun yaşadığı bu talihsiz durumun yasını paylaşmak, ona tekrar Tora öğrenebileceğini hatırlatmak ve onu bu konuda cesaretlendirebilmek niyetiyle bir araya gelinir. Yahudilikteki en önemli günlerden biri olan *Şabat* gününü hatırlatmak amacıyla da bu zaman dilimi seçilir. İkramlarda yas tutmayı sembolize ettiği için pişirilmiş nohut olmasına dikkat edilir. Bazı Yahudiler tarafından aynı tören büyük bir ayırım gözetilmeksizin *Şalom Nekeva* adıyla kız çocukları için de yapılır.²⁵

4. BritMila (Sünnet)

Yahudilikte sünnet, (*britmila*) Tanrı ile İbrahim arasındaki ahdin/anlaşmanın bir işareti/nişanesi olarak kabul edilir. Tanrı, İbrahim'in soyunu çoğaltacağını, soyundan krallar çıkaracağını, geniş topraklarda hükümlanlık vereceğini belirtmiş ve "*Tanrı İbrahim'e, 'Sen ve soyun kuşaklar boyu antlaşmama bağlı kalmalısınız' dedi. Seninle ve soyunla yaptığım antlaşmanın koşulu şudur: Aranızdaki erkeklerin hepsi sünnet*

²³ Örs, 369-370; *Dinler Tarihi Ansiklopedisi*, I/311.

²⁴ *Dinler Tarihi Ansiklopedisi*, 1/310,

²⁵ Bkz. George, Robinson, *Essential Judaism (A Complete Guide to Beliefs Customs And Rituals)* New York: Atria Paperback, 2000, 146-147; "Children" *EJ*, IV/618; Salime Leyla Gürkan, *Yahudilik*, İstanbul: İsam Yayınları, 2012, 176; Mısır'dan Çıkış, 20/8; BT, Niddah, 30b; <http://judaism.about.com/od/glossary/fl/What-is-a-Shalom-Zachar.htm> (Erişim: 23/01/2017)

*edilecek. Sünnet olmalısınız, sünnet aramızdaki antlaşmanın belirtisi olacak. Evinizde doğmuş ya da soyunuzdan olmayan herhangi bir yabancidan satın alınmış köleler de içinde olmak üzere sekiz günlük her erkek çocuk sünnet edilecek. Gelecek kuşaklarınız boyunca sürecektir bu. Evinizde doğan ya da satın aldığınız her çocuk kesinlikle sünnet edilecek. Bedeninizdeki bu belirti sonsuza dek sürecektir antlaşmanın simgesi olacak. Sünnet edilmemiş her erkek halkının arasından atılacaktır, çünkü antlaşmamı bozmuş demektir.*²⁶ buyruğu ile sünnet olmanın zorunluluğunu ve önemini vurgulamıştır. Sünnet olma emri geldiğinde İbrahim, evindeki tüm erkekleri/hizmetçileri ve o zaman on üç yaşında olan oğlu İsmail'i sünnet etmiş; kendisi de aynı gün doksan dokuz yaşında iken sünnet olmuştur.²⁷ İbrahim, daha sonra doğan oğlu İshak'ı da Tanrı'nın kendisine buyurduğu gibi sekiz günlük iken sünnet ettirmiştir.²⁸

İbrahim'den sonraki dönemlerde de Yahudiler arasında Musa²⁹ ve sonrasında Yeşu'nun önderliğinde sünnet uygulaması devam etmiştir.³⁰ Sünnet olmak, özellikle sürgün dönemi ve sonrası süreçte Yahudi olan ile olmayanın en temel ayırıcı işareti olarak görülmüş ve milletlerden "sünnetsiz" olarak söz edilmiştir.³¹ Bu nedenle İsrailoğulları'ndan bir kadının yabancı bir erkekle evlenebilmesi için, erkeğin sünnet olması şart koşulmuştur.³²

Sünnet olmak Yahudi cemaatine katılmanın olmazsa olmaz şartı olarak değerlendirilse de; sünnetli olmanın gereklerini manevi veya ahlaki olarak da göstermek gerektiği³³ aksi halde sünnetlilerin de cezalandırılacağı³⁴ belirtilerek sünnetin maddi olmasının yanında "*yüreklerin sünnet edilmesi*" anlamında manevi-dini-ahlaki kurallara uyma olarak da anlaşıldığını göstermiştir. Diğer yandan "*Yüreği ve bedeni sünnet edilmemiş yabancıları tapınağıma aldınız, bana yiyecek olarak yağ, kan sunmakla tapınağıma kirlettiniz. Böyleceğrenç uygulamalarınızla antlaşmamı bozdunuz. Kutsal nesnelere*

²⁶ Yaratılış, 17/1-14.

²⁷ Yaratılış, 17/23-27.

²⁸ Yaratılış, 21/4.

²⁹ Mısır'dan Çıkış, 4/24-26; Robinson, 146; Hirsch, Emil G. Hirsch, Kaufmann Kohler, Joseph Jacobs, Aaron Friedenwald, Isaac Broydé, "Circumcision" <http://www.jewishencyclopedia.com/articles/4391-circumcision> (Erişim: 06/05/2016)

³⁰ Yeşu, 5/1-10; Mısır'dan Çıkış, 12/48.

³¹ Bkz. 1. Samuel, 14/6, 17/26, 36; 18/25; 31/4; 2. Samuel, 1/20; Hakimler, 14/3; 15/18; Hezeikel, 32/21-32.

³² Yaratılış, 34/14-17.

³³ Bkz. Yasa'nın Tekrarı, 10/16; 30/6; Yeremya, 4/4.

³⁴ Yeremya, 9/25-26.

*ilişkin sorumluluğunuzu yerine getirmediğiniz. Tapınağımızda bu nesnelere bakmaları için başkalarını görevlendirdiniz. Rab Yahve şöyle diyor: Yüreği ve bedeni sünnet edilmemişlerden, İsrail halkı arasında yaşayan yabancılardan hiçbiri tapınağıma girmeyecek.*³⁵ denilerek maddi sünnet ile manevi sünnet birbirinin bütünleyicisi olarak değerlendirilmiştir.³⁶

Tanah'ta, "Sünnet edilmemiş her erkek halkının arasından atılacaktır, çünkü antlaşmamı bozmuş demektir."³⁷denilerek sünnet emrine uymama durumunda cemaat dışına atılma cezası zikredilmiştir. Yahudi din bilginlerine göre de sünnetsizlik günah kapsamında görülmüş, fakat bu durum Yahudi olma özelliğini kaybetme şeklinde anlaşılmamıştır. Talmud'a göre bir Yahudi sünnetli olmasa da Yahudi olma özelliğini, bir yabancı (*goy*) da sünnetli olsa da "goy" olma özelliğini kaybetmeyecektir.³⁸ Çünkü bir kişiye Yahudi kimliğini kazandıran özelliği temelde Yahudi bir anneden doğmak olmasıdır.³⁹

Günümüzde Yahudiler çocuğun doğumunun sekizinci günü sünnet edilmesinde çok önem verir. Yahudi takvimine göre gün, akşam güneşin batmasıyla başladığı için, çocuğun günün hangi saatinde doğduğu, sünnet edileceği sekizinci günün belirlenmesi açısından önemli görülür ve buna göre hesaplamalar yapılır.⁴⁰ Sekiz sayısının Yahudi kültüründe sonsuzluğu ifade ettiği, bu nedenle sekizinci gün sünnet edilmenin Yahudi toplumunun sürekli sonsuzluğunun bir göstergesi olduğu kabul edilir. Tarih boyunca büyük krallıklar kuran birçok millet yok olup gitmişken sayıca az olmalarına rağmen Yahudilerin varlığını devam ettirmelerinin doğaüstü bir gücün korumasında olduklarını gösterdiği ve bu korumada, çocukların sekizinci gün sünnet edilmesinin ve Tanrı ile ahitleşmenin öneminin büyük olduğuna inanılır.⁴¹

Yahudilikte, Antik dönemde çocuk sünneti daha basit şekilde ebeler tarafından yapılmış ama Rabbanî dönemden itibaren, bu konuda özel eğitim almış, tecrübeli bir

³⁵ Hezeikel, 44/7-9.

³⁶ Yasanın Tekrarı, 10/16; 30/6; Yeremya, 4/4; 6/10; Mısırdan Çıkış, 6/12, 30;

³⁷ Yaratılış, 17/14.

³⁸ BT, AbodahZarah, 27a; Sanhedrin, 99a.

³⁹ BT, Kiddushin 68b; Anık, *Buhara Yahudileri*, 195-196; Gürkan, *Yahudilik*, 177.

⁴⁰ Diamant-Kushner, 181; Örs, 363.

⁴¹ http://www.sevivon.com/index.php?option=com_content&task=view&id=2&Itemid=23#Content (Erişim: 19.12.2015).

görevli (*mohe*) tarafından yapılmaya başlanmıştır.⁴² Bu yüzden Ortodoks Yahudiler tarafından Yahudi olmayan bir doktorun yaptığı sünnet, haham onu kutsamış olsa da, geçerli bir "*britmila*" olarak kabul edilmez. Çünkü derinin kesilmesi yani sünnet işlemi, dindar bir Yahudi tarafından yapılması gereken dini bir tören olarak değerlendirilir.⁴³ Reformist ve Muhafazakar Yahudilere göre ise, sünnet töreni ile ilgili bilgisi olan ve dua ederek bu töreni kutsayabilecek yetkin kadın ya da erkek doktorlar sünnet edebilir.⁴⁴

Sünnet işlemini *Aşkenazlar* genellikle evde yaptırırken, *Seferadlar* hastane veya lokallerde yaptırır. Sünnet işlemi, *Şabat* gününe veya herhangi bir bayrama rastlasa dahi iptal edilmez ve çocuğun doğumunun sekizinci günü ve gündüz yapılmasına çok önem verilir. Sekizinci günden önce yapılan sünnet işlemi geçersiz sayılırken, bebeğin sağlığı ile ilgili bir mazeret söz konusu olduğunda sünnet işleminin daha sonraya ertelenebileceği ama geciktirilmemesi gerektiğine inanılır. Eğer bebek hemofili hastası ise bebeğin sağlığı için sünnet işleminin yapılmaması tavsiye edilir.⁴⁵

Sünnet işlemi için bebeği odaya büyükbabası veya aileden başka birisi (*kvatter*) getirir. Çocuğu taşımanın taşıyan kişiye bereket getireceğine inanıldığından, çocuk sahibi olmak isteyenlere de bu işi yerine getirmesi tavsiye edilir. Sünnet sırasında bebeği tutma, yani kirvelik görevi genellikle büyükbaba tarafından yerine getirilir.⁴⁶ Kirvenin (*Sandek*), oturduğu sandalyenin sağ tarafına "*İlyas'ın sandalyesi*" denilen bir sandalye konulur. Sünnet edilecek bebek önce "*İlyas'ın sandalyesi*"ne konulur, sonra da oradan alınarak Kirvenin (*Sandek*) kucağına oturtulur. Bunun nedeni her doğan erkek çocuğun beklenen Mesih olma ihtimali ile Mesih'in habercisi ve öncüsü, çocukların koruyucusu, ahit peygamberi İlyas'ın sandalyesinde karşılanması geleneğidir.⁴⁷ Bu sandalyenin çocuk sünnet olduktan sonra, üç gün sünnetin etkisi ya da tehlikesi geçinceye kadar yerinden kaldırılmaması gerektiğine inanılır.⁴⁸

⁴²BT, Shabbat, 137a-b; Salime Leyla Gürkan, "Sünnet", Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi, İstanbul: 2010, Cilt: XXXVIII, 156.

⁴³<http://www.turkyahudileri.com/content/view/262/223/lang,tr/> (Erişim: 19/12.2015); Mark Washofsky, *Jewish Living, (A Guide to Contemporary Reform Practice)*, New York: URJ Press, 2001, 143.

⁴⁴AnitaDiamant- Karen Kushner, *How to Raise A Jewish Child, -A Practical Handbook For Family Life-*,New York: SchockenBooks, 2008, 182; Robinson, 147.

⁴⁵ Robinson, 147; Gürkan, Yahudilik, 176-177; Washofsky, 144.

⁴⁶ Diamant-Kushner, 182-183; Washofsky, 143.

⁴⁷ Bathja Bayer, "Elijah" *EJ*, VI/337-338; Örs, 363-364.

⁴⁸ Robinson, 148.

Mohel, sünnet işleminde her iki tarafı da keskin bıçağı ve penisin zarar görmesini ve derinin düzgün kesilmesini sağlayan koruyucu kalkanı kullanarak sünnet işlemini gerçekleştirir.⁴⁹Sünnet töreni esnasında bir kısmı ritüele eşlik eden "rabbi" veya "mohel" tarafından, bir kısmı da bebeğin babası tarafından okunan, Tanrı'nın yüceliği ve mükemmelliğinin vurgulandığı kutsama ve şükür dualarına katılımcılar da iştirak eder. Çocuğun babası: "Hamdolsun sana, ebedi olan, Tanrımız, bizi buyruklarıyla kutsallaştıran ve bu çocuğu Abraham'ın cemaatine katmayı bize emreden, dünyanın hükümdarı!" dediğinde, orada hazır bulunanlar da "Cemaate nasıl girdiyse, dine, evliliğe, iyi işlere de öylece girsin." diye dua eder. Böylece çocuk, Tanrı ve İbrahim'in adı anılarak kutsanır. Çocuğun, *Tora*'nın kurallarına uygun yaşaması, iyi bir kısmetinin ve şansının olması dilenir. Çocuğa ad verme işlemi de sünnet esnasında gerçekleşir. Çocuğa verilen ad ile ilgili kısa bir açıklama yapılarak dualar edilir. Sünnet işlemi bittikten sonraki uygulamalar daha çok yemek eşliğinde bir kutlama havasında devam eder. *Mohel* ya da *rabbi/kantor* şarabı kutsayarak biraz içer ve çocuğa da birkaç damla damlatır. Sonra çocuk annesine teslim edilir. Böylece Yahudi toplumuna bir üyenin daha katılmış olduğuna inanılır. Bu tören esnasında "minyan" denilen en az on Yahudi yetişkinin ve özellikle çocuğun babasının hazır bulunmasına özen gösterilir.⁵⁰ Ancak günümüzde sünnet uygulaması, özellikle büyük şehirlerde yaşayan bazı Yahudiler tarafından hastanede yaptırıldığı, bu esnada çocuğun ameliyathanede tek başına olduğu ve dolayısıyla babası ya da on kişilik "minyan" oluşturma imkanının olmadığı da belirtilir. Çocuğun sünnetinin tamamlanması ve adının konulmasının ardından, Tanrı ile ahdinin yapılmasının şerefine törende hazır bulunan davetlilere "Seudat BritMila" ya da "SeudatMitsva" denilen bir yemek ziyafeti verilir.⁵¹ Yahudi kurallarına göre sünnet edilmeyen çocuğun sünnetinin dinen geçerli bir sünnete dönüştürmek için *Mohel* tarafından çocuğun penisinden çok az da olsa kan akıtılır (*hatafat dam brit*).Üç aylık veya daha büyük yaşta sünnet edilmemiş bir çocuk evlat edinildiğinde, birisi sünnet edecek olan *mohel* olmak üzere en az üç yetişkin Yahudi'nin şahitliğinde sünnet edilmesi gerekli görülür.⁵²

⁴⁹ Yusuf Basalel, *Yahudilik Ansiklopedisi*, Gözlem Gazetecilik Basın ve Yayın A.Ş., İstanbul 2001, I/108.

⁵⁰ Bkz. Washofsky, 141-142; Diamant-Kushner, 182-183; Gürkan, *Yahudilik*, 177; Örs, 364; <http://www.israelsjudaica.com/birth-brit.htm> (Erişim: 02/12/2015).

⁵¹ Robinson, 149; Basalel, *Yahudilik Ansiklopedisi*, I/108.

⁵² Diamant-Kushner, 191-192.

Liberal Yahudiler, hem erkek hem de kız bebekler için "*ahit merasimi*" (*brit/brita*) adı altında, "*ahdin devamına yönelik kutlama*" yapar ve sünnet işlemi de erkek bebekler için bu merasimin bir parçası kabul edilir.⁵³

Reform Yahudileri arasında sünnet uygulamasına karşı olan hatta bunun barbarca bir ritüel olduğunu ve modasının geçtiğini söyleyenler olsa da son yıllarda Reformist Yahudiler arasında da sünnet uygulaması oldukça yaygındır.⁵⁴

5. Brit Bat

Yahudilikte erkek çocuklar için düzenlenen sünnet törenlerine (*britmila*) karşılık, kız çocukları için de mezheplere göre "*Brit Bat*", "*Simhat Bat*", "*Zeved ha Bat*" şeklinde değişik adlarla ifade edilen törenler yapılır. *Zeved ha Bat*, Seferad Yahudileri arasında hayli eski bir gelenek olarak (15. yüzyıldan itibaren) kız çocuklarının doğumunu sevinçle karşılama, akrabalara şükür yemeği verme, bu yemekte kız çocuğu için iyi bir kismet, gelecek, şans dileme ve onu kutsama uygulaması yüzyıllardır uygulanmaktayken; *Brit Bat* ve *Simhat Bat* adıyla düzenlenen törenler daha modern zamanlarda uygulanmaya başlanmıştır. Ailelerde erkek çocuk için yapılan törenler ile kız çocuğu için yapılanlar arasındaki bariz farklılıklar dolayısıyla, bu ayrımı en aza indirmek amacıyla Reformist ve Feminist Yahudilerin etkisiyle *Brit Bat* töreni yaygın olarak 1960'lardan itibaren kutlanmaya başlanmıştır.⁵⁵ *Brit Bat* töreninin dini anlamda bir zorunluluğu ve belirli bir zamanı yoktur. Annenin kutlama için kendini sağlık açısından iyi hissettiği bir zamanda evde veya sinagogda yapılabilir. Genellikle bu törende başlangıçta çocuk için kutsama amaçlı dualar okunur. Tören yapılacak yerde mumlar, kandiller yakılır. Bazı aileler erkek çocukların sünnetinde olduğu gibi Mesih'in müjdecisi olarak kabul edilen İlyas'ın sandalyesini de tören esnasında bulundurur. Şarap kutsanır ve bir damla çocuğa verilir. Böylece kız çocuğunun Yahudi toplumunun bir üyesi olduğuna ve kuşaklar boyu süren Tanrı ile ahitleşmeye dâhil olduğuna inanılır. Bu törende çocuğu kutsama ifadeleriyle birlikte, elini *Tora* rulolarına dokundurma, çocuğu dua şalı ile sarma, suya daldırma gibi uygulamalar da yapılır. Kız çocuklarına genelde suya daldırma işleminden sonra ad verilir. Tören sonunda

⁵³ Gürkan, *Yahudilik*, 178.

⁵⁴ Washofsky, 141; Sami Dinlerde Sünnet ile ilgili bkz. Salih Çinpolat, "Yahudilik, Hıristiyanlık ve İslam'da Sünnetin Yeri" Kırıkkale İslami İlimler Fakültesi Dergisi (KIİFAD), 2017, Cilt: II, Sayı: 3, s. 109-126.

⁵⁵ Washofsky, 141; Robinson, 149-150.

davetlilere bir yemek ziyafeti düzenlenir. Misafirler de bebeğin ömrünün hayırlı olması dileğinde bulunur.⁵⁶

Brit bat töreni genel olarak şu şekilde yapılır: Başlangıçta çocuk için selamlama ve kutsama amaçlı dualar okunur. Tören yapılacak yerde mumlar, kandiller yakılır. Bazı aileler erkek çocukların sünnetinde olduğu gibi Mesih'in müjdecisi olarak kabul edilen İlyas'ın sandalyesini de tören esnasında hazır bulundurur. Şarap dualarla kutsanır ve çocuğa bir damla verilir. Çocuğa şarap verilen kadeh, çocuğun anne babasının düşününde kullanılan veya çocuğa hediye olarak alınan bir kadeh olmasına özen gösterilir.⁵⁷ Çocuğun doğumu için şükür ve Tanrı'nın yüceliğini ifade eden dua (*berahot*) okunur. Törenin sinagogda yapılması durumunda, bazı Yahudilerde uygulanan adete göre, çocuk sinagogdaki yükseltilmiş platform olan *bimah* üzerine koyulur. Din adamı bu esnada çocuğu kutsayan dualar eder. Bu törende çocuğu kutsama ifadeleriyle birlikte, çocuğun elini Tora rulolarına dokundurma, çocuğu dua şalı ile sarma, suya daldırma gibi uygulamalar da yapılır. Böylece kız çocuğunun Yahudi toplumunun bir üyesi olduğuna ve kuşaklar boyu süren Tanrı ile ahitleşmeye dahil olduğuna inanılır. Kız çocuklarına genelde suya daldırma işleminden sonra ad verilir. Yahudilerin yaşadıkları yere göre hem o bölgeye ait bir ad hem de İbranice bir ad verme uygulaması yaygındır. Ad verme esnasında çocuğun adının anlamı konusunda kısa bir konuşma yapılır. Evreni yaratan, düzenleyen, insanları yaratan, yaşatan ve çocuğu bahşeden yüce Tanrı'yı öven dualar (*Şe-heheyanu*)⁵⁸ okunur. Tören sonunda davetlilere bir yemek ziyafeti düzenlenir. Misafirler de bebeğin ömrünün hayırlı olması dileklerini iletir ve dua ederler.⁵⁹

Yahudilikte erkek çocukların, sağlık açısından ciddi bir problemi yoksa doğumunun sekizinci günü sünnet edilmesine ve kız çocukları için, erkek çocuklarına düzenlenen sünnet törenine (*britmila*) benzer bir tören ya da kutlama yapılmasına önem verilir.

⁵⁶ Bkz. Diamant-Kushner, 184-188,191; <http://www.israelsjudaica.com/birth-brit.htm> (Erişim: 02/12/2015); Washofsky, 141;Robinson,149-150;Baumgarten, 721.

⁵⁷ Bkz. Diamant-Kushner, 183-185.

⁵⁸ Shehechyanu duası: "Evrenin yaratıcısı, kutsayan, bizi yaratan, yaşamamızı sağlayan ve bizleri bu ana ulaştıran Sensin" anlamında bir duadır. Bu dua, ayrıca yılın ilk meyvesi yenirken, çocuk doğduğu zaman, ilk konuşmaya başladığında, kızların ilk adet kanaması olduğunda, Şabat akşam yemeğinde, yarışmalara başlarken, sabahleyin çocuğu anaokuluna gönderirken, çocuk yüksekokul için aileden ayrıldıktan sonra ilk sömestrde, Şabat yemeğine katıldığında, sonbahar elmasından ilk ısırik alındığında da söylenir. Bkz. Diamant, Kushner, 68-69; Basalel, Yahudilik Ansiklopedisi, I/105.

⁵⁹ Diamant-Kushner, 184-189,191; <http://www.israelsjudaica.com/birth-brit.htm> (Erişim: 02/12/2015); <http://www.myjewishlearning.com/article/the-shehechyanu-blessing/> (Erişim: 02/03/2016).

6. Pidyon Ha Ben Töreni

Yahudilikte yeni doğan çocuklarla ilgili önemli bir uygulama da annenin ilk erkek çocuğu için düzenlenen "*Pidyon ha ben*" törenidir. Erkek çocuğun, özellikle annenin ilk erkek çocuğunun (*ben bahor*) ailede ayrı bir yeri vardır.

Tanah'ta Adem'den itibaren insanlığın şeceresi sayılırken soyu devam ettiren olarak kişinin ilk oğlunun adının zikredilmiş olması,⁶⁰ ailenin devamını ilk erkek çocuğun sağladığı ve ilk doğanların Tanrı katında ayrı bir değeri olduğu inancını güçlendirmiştir. Yakup da ilk oğulluğun önemli olduğunu ilk oğlu Ruben'e hitaben "*Ruben sen benim ilk oğlumsun, kudretim ilk ürünüsün, saygı ve güç bakımından en üstünsün.*"⁶¹ diyerek vurgulamıştır.

İbrahim'in ilk oğlu İsmail olmasına rağmen, İbrahim öldükten sonra ikinci oğlu İshak'ın mübarek kılınmış olması⁶² ve İshak'ın çocukları arasında ilk doğan Esav olduğu halde kardeşi Yakup'un, annesi Rebeka'nın dayadımıyla, (Esav'a karşı hile yaparak) babalarından ilk oğulluk hakkını Yakup'a vermesini sağlamaları;⁶³ Yakup'un Yusuf'un oğullarından Efrayem'i, Manase'den küçük olmasına rağmen kutsaması⁶⁴ gibi bu kurala aykırı uygulamalar olsa da ilk oğulluk önemli bir saygınlık ve kutsallık olarak değerlendirilmiştir.⁶⁵ *Tanah'ta* belirtildiğine göre, adamın birden çok eşi varsa ve İlk oğlu hoşlanmadığı eşinden ise, o çocuk adamın ilk ürünü olduğu için, ona hakkını vermek gerekir. Hatta babanın mirasından ilk oğlu diğer kardeşlerine göre iki katı pay alabilir.⁶⁶

"*İlk oğul*" inancının eski çağlardaki çoktanrılı dinlerde ilk doğan oğulun Tanrıya kurban edilmesi uygulamasından kaynaklandığı kabul edilir. Bu inancın gereğini yerine getirmek isteyen İbrahim, oğlunu kurban etmek isteyince, Tanrı bir koç göndermiş ve oğlunun yerine koçu kurban etmesini istemiştir. Böylece ilk doğan oğulun Tanrı'ya kurban edilmesi uygulamasından vazgeçilmiştir.⁶⁷

⁶⁰ Bkz. Yaratılış, 4/1-26; 5/1-32; 6/10, 18; 7/13; 8/18; 9/18-19; 10/1-32.

⁶¹ Yaratılış, 49/3.

⁶² Yaratılış, 25/11.

⁶³ Bkz. Yaratılış, 25/21-34; 27/1-29.

⁶⁴ Yaratılış, 48/13-22.

⁶⁵ 2. Tarihler, 32/3; Mezmurlar, 89/27.

⁶⁶ Yasa'nın Tekrarı, 21/15-17.

⁶⁷ Yaratılış, 22/1-19; *Dinler Tarihi Ansiklopedisi*, 1/310.

Yahudiliğin Kutsal Kitabında belirtildiğine göre Tanrı, İsrailoğullarını "*ilk erkek oğlum*" olarak nitelemiştir.⁶⁸ Tanrı, İsrailoğullarına, topraktan çıkan meyve, sebze, tahıl, zeytin gibi bitkilerin ilk ürünlerinin kendi hakkı olduğunu bildirmiştir.⁶⁹ "*Sığır ve davarlarınızın içinde ilk doğan her erkek hayvanı Tanrınız Rabbe ayıracaksınız. Sığırınızın ilk doğan öküzüyle iş yapmayacak, sürünüzün ilk doğan koyununu kırmayacaksınız. Siz ve aileniz her yıl Tanrınız Rabbin önünde, O'nun seçeceği yerde onları yiyeceksiniz.*"⁷⁰ diyerek hayvanların ilk doğanlarının da kendisine ait olduğunu belirtmiştir. Bunun yanında "*İsraililer arasında insan olsun, hayvan olsun her rahmin ilk ürünü bana aittir.*"⁷¹ ifadesiyle de insanların ilk doğan çocuklarının kendisinin hakkı olduğunu vurgulamıştır. Bu nedenle Tanrı, doğan ilk yavruların 7 gün analarıyla birlikte kalabileceklerini ancak 8. gün kurban edilmeleri gerektiğini emretmiştir.⁷²

Firavun, İsrailoğullarının Mısır'dan çıkmasına müsaade etmeyince Tanrı, Firavun ve Mısırlılar üzerine kan, kurbağa, sivrisinek, at sineği, çıban, dolu, çekirge, karanlık felaketi, hayvanların ölümü gibi birçok felaket göndermiş;⁷³ bu felaketlerin sonucunda Mısırlıların hem kendilerinin hem de hayvanlarının ilk doğan yavrularını öldürmüştür.⁷⁴ İsrailoğulları bu felaketten kurban kesmeleri ve kapılarının üzerine o kurbanın kanını sürmeleri sayesinde kurtulmuştur. Bunun üzerine Tanrı, İsrailoğullarına "*İlk doğan erkek çocuklarınızın ve hayvanlarınızın hepsini Rabbe adayacaksınız. Çünkü bunlar Rabbe aittir. İlk doğan her sıpanın bedelini bir kuzuyla ödeyin. Bedelini ödemezseniz, boynunu kırın. Bütün ilk doğan erkek çocuklarınızın bedelini ödemelisiniz. İlerde oğullarınız size, 'Bunun anlamı ne?' diye sorduklarında, 'Rab bizi güçlü eliyle Mısır'dan, köle olduğunuz ülkeden çıkardı diye yanıtlarsınız, Firavun bizi salıvermemekte diretince, Rab Mısır'da insanların ve hayvanların bütün ilk doğanlarını öldürdü. İşte bunun için hayvanların ilk doğan erkek yavrularını Rabbe kurban ediyoruz. İlk doğan erkek çocuklarımızın bedelini ise bir hayvanla öduyoruz. Bu uygulama elinizde bir belirti ve alnınızda bir anma işareti olacak; Rabbin bizi Mısır'dan güçlü eliyle çıkardığını anımsatacak.*"⁷⁵ diyerek ilk doğan erkek çocukların

⁶⁸ Mısır'dan Çıkış, 4/22.

⁶⁹ Bkz. Yasa'nın Tekrarı, 26/1-10; Mısır'dan Çıkış, 23/16, 19; Çölde Sayım, 15/19-21; 18/12-13.

⁷⁰ Yasa'nın Tekrarı, 15/19-20.

⁷¹ Bkz. Mısır'dan Çıkış, 13/1-2, 13; 34/19-20; Çölde Sayım, 8/17.

⁷² Mısır'dan Çıkış, 22/29-30.

⁷³ Bkz. Mısır'dan Çıkış, 7. 8. 9. 10. Bablar.

⁷⁴ Bkz. Mısır'dan Çıkış, 11/1-10; 12/21-30.

⁷⁵ Bkz. Mısır'dan Çıkış, 13/12-16; Çölde Sayım, 3/12-13.

kendisinin hakkı olduğunu açıkça vurgulamıştır.⁷⁶ Yahudilikteki emir ve yasakların sayıldığı ve toplam 613 olan *mitzvada* hem bitkilerin ve hayvanların hem de insanların ilk ürünlerinin/doğanlarının Tanrı'nın hakkı olduğu belirtilmiş ve bu emirlere uyulması istenmiştir.⁷⁷

Musa ve beraberindekiler Mısırdan çıkıp Kızıldeniz'i geçtikten sonra bir müddet çölde yaşamışlardır. Bu dönemlerde Musa, Sina dağına çıkmış ancak dönüşü uzayınca İsrailoğulları, Musa'nın kardeşi Harun'un da desteğiyle altından buzağı yaparak ona tapınmaya başlamıştır. Musa Sina dağından inince, onun etrafında toplanan ve sözünü dinleyen Levililer olduğundan⁷⁸ Tanrı, İsrailoğulları arasından ilk doğanların yerine Levililer sülalesini seçtiğini, "*Çünkü İsraililer arasından Levililer tümüyle bana verilmiştir. İlk doğanların, İsraili kadınların doğurdukları ilk erkek çocukların yerine onları kendime ayırdım. İsraililer arasında ilk doğan insan ya da hayvan benimdir. Mısır'da ilk doğanları yok ettiğim gün, onları kendime ayırdım. İsrail'de ilk doğan erkek çocukların yerine Levililer'i seçtim.*"⁷⁹ diyerek açıklamış ve Levililer sülalesinin erkeklerini mabed hizmetlerinden sorumlu tutmuştur. Bu nedenle *Tanah'ta* Levililer'e hitaben, "*İnsan olsun hayvan olsun Rab'be adanan her rahmin ilk ürünü senin olacak. Ancak ilk doğan her çocuk ve kirliliği sayılan hayvanların her ilk doğanı için kesinlikle bedel alacaksın. İlk doğanlar bir aylıkken, kendi biçeceğin değer uyarınca, yirmi geradan oluşan Kutsal Yer'in şekeline göre beş şekel gümüş bedel alacaksın.*"⁸⁰ denilmiştir.

İlk doğan erkek çocukların Tanrıya ait olduğu inancına göre, ilk erkek çocuğu bu adanmışlık durumundan sıradan bir birey durumuna döndürmek için doğumunun 31. günü *pidyon ha ben* denilen bir tören düzenlenir. *Pidyon* kelimesi, *fidye* anlamına gelir ve bu tören, fidye vermek suretiyle ilk erkek çocuğu *Tanrı'ya adanmışlık* ya da *rehin olma durumundan kurtarmak* amacıyla yapılır.⁸¹ Çocuğun anne ve babasının, sinagogdaki kohenden sembolik bir ücret/fidye karşılığında çocuğu satın almalarıyla,

⁷⁶ Mısır'dan Çıkış, 22/29.

⁷⁷ http://www.chabad.org/library/article_cdo/aid/756399/jewish/The-613-Commandments.htm (Erişim:06/01/2017).

⁷⁸ Mısır'dan Çıkış, 32/1-29.

⁷⁹ Levililer, 8/16-18; bkz. Çölde Sayım, 3/41-45.

⁸⁰ Bkz. Çölde Sayım, 3/46-51; 18/15-16.

⁸¹ http://www.sevivon.com/index.php?option=com_content&task=view&id=18&Itemid=23#Content (Erişim: 27/12/2015); https://tr.wikipedia.org/wiki/Pidyon_HaBen (Erişim: 27/12/2015).

onun mabed hizmetinden muaf olduğuna inanılır.⁸²Ancak her ilk doğan çocuk için *pidyon ha ben* töreni düzenlenmez. Bunun için çocuğun bazı özellikleri/şartları taşınması gerekir. Bu şartlar genel olarak şöyle sıralanabilir: *Pidyon ha ben* yapılacak çocuk, annesinin ilk erkek çocuğu olmalıdır. Bu anlamda ilk çocuk kız olursa veya ölü olarak doğup ikinci çocuk erkek olursa, o çocuk için *pidyon ha ben* yapılması gerekmez. Ayrıca çocuk, babasının değil, annesinin ilk çocuğu olmalıdır.Çocuğun normal doğum ile rahmi açarak/vajinal yolla doğması (sezaryen ile doğmaması) gerekir.Anne gebeliğinin 40. gününden önce çocuğu düşürürse bu düşük ilk çocuk sayılmaz ve ondan sonra doğan çocuk eğer erkek olursa *pidyon ha ben* gerekir. Ancak 40 günlükten sonra düşük yapmışsa genel görüşe göre bu ilk doğum olarak değerlendirilir ve sonraki çocuklar için *pidyon ha ben* töreni yapılmaz. Diğer bir görüşe göre, bu süre ilk 3 ay üzerinden değerlendirilmelidir. Eğer çocuğun annesinin ilk doğumu olup olmadığı konusunda şüphe varsa *pidyon ha ben* töreni yapılmamalıdır.⁸³

İlk doğan çocuklar eğer ikiz ise ve ikisi de erkek ise sadece ilk doğan erkek çocuk için *pidyon ha ben* töreni yapılır. İkizlerden biri kız diğeri erkek ise, eğer erkek olanı ilk olarak doğmuşsa *pidyon ha ben* yapılır.

Anne gebe iken Yahudiliği seçmiş ise, doğan ilk erkek çocuğu için *pidyon ha ben* yapılır. Ancak çocuğunu doğurduktan sonra Yahudiliğe geçmiş ise, o çocuk için *pidyon ha ben* gerekmez.

Pidyon ha ben törenini yaptırmak babanın sorumluluğundadır, baba ölürse veya Yahudi değilse bile, anne bu konuda sorumlu değildir. Bu durumda büyükbaba veya o bölgedeki Yahudiler/komşular bu töreni yaptırabilir. Eğer babanın ölümü veya başka sebeplerle çocuk için *pidyon ha ben* töreni yapılamamışsa çocuğun *bar mitzva* töreninde bunu kendisinin yapması gerekir. Zamanında *pidyonhaben* töreni yapılamayan çocukların boynuna, geçmişte "bahor" yazılı bir madalyon takılmıştır.⁸⁴

⁸² Nuh Arslantaş, "Abbâsîler ve Fâtîmîler Döneminde Yahudiler (132-656/750-1258)", *Genç Akademisyenler İlahiyat Araştırmaları: Sempozyum, 1-2 Mayıs 2008*, İstanbul 2009, s. 727-728.

⁸³Robinson, 151; Suzan Alalu, KlaraArditi, Eda Asayas, Teri Basmacı, Fani Ender, Beki Haleva, Dalya Maya, NinetPardo, Sara Yanarocak, *Yahudilikte Kavram ve Değerler*, İstanbul: Gözlem Gazetecilik Basın ve Yayın A.Ş.,1996, 171-172; https://tr.wikipedia.org/wiki/Pidyon_HaBen (Erişim: 27/12/2015).

⁸⁴http://www.sevivon.com/index.php?option=com_content&task=view&id=18&Itemid=23#Content (27/12/2015).

Çocuğun babası Kohen ya da Levi ise veya çocuğun annesi bir Kohen'in ya da Levi'nin kızıysa (yani çocuğun dedelerinden herhangi biri Kohen ya da Levi ise) o çocuk için *pidyon ha ben* töreni yapılmaz.

Pidyon ha ben töreninin yapılması gereken gün cumartesi (Şabat) veya oruç gününe denk gelirse törenin ertelenmesi gerekir. Çünkü Yahudilikte kutsal günlerde para takası yapmanın günah olduğuna inanılır.⁸⁵

Yahudi takvimine göre günler, akşamdan başladığı için çocuğun doğumunun 30. günü güneş battıktan sonra 31. gün başlamış sayılır. Seferad Yahudileri vakit gelince buldukları ilk fırsatta bu uygulamayı yaparken, Aşkenaz Yahudileri tarafından *pidyon ha ben* töreni genellikle 31. gün öğleden sonra yapılır.⁸⁶

Pidyon ha ben töreninde *minyán* denilen en az on yetişkin erkek Yahudi'nin⁸⁷ hazır bulunmasına önem verilir. Tören esnasında baba güzel elbiseler giydirilmiş oğlunu, süslenmiş gümüş bir tepsi veya sepetin içinde Kohen'in önüne çıkarıp İsrailoğulları'ndan olan annesinin ilk oğlu olduğunu ve Tanah'taki kurallar çerçevesinde çocuğunu kurtarmak istediğini belirtir. Töreni yönetecek kişinin Tora öğrenimi görmüş *Talmid Haham* denilen bir Kohen olması tercih edilmekle beraber, sıradan bir kohen de olabilir. Kohen, önce anneye bu bebeğin ilk erkek bebeği olup olmadığını sorar. Olumlu cevap alması üzerine, babaya bebeğini kohene vermek ya da *5 shekel* bedel ile çocuğu almak konusunda hangisini seçtiğini sorar. Baba, çocuğunu *5 shekel* bedel karşılığında satın almak istediğini belirtir ve Kohen'e çocuğun fidyesi olarak 96 gr veya biraz daha fazla değerinde gümüş bir eşya, gümüş kaşık veya bu amaçla hazırlanmış gümüş para verir. Günümüzde bu tören için üretilen ve *beş shekel* değerinde gümüşten yapılmış küçük madeni paralar vardır. Bebeğin babası tarafından kohene bağışlanan bu sembolik fidyeye karşılığında ilk doğan erkek bebek Tanrı hizmetinden muaf tutulur. Çocuğun babasının bu para ya da eşyayı Kohen'e geri vermek şartıyla ya da geri vereceği düşüncesiyle ödemesi doğru değildir. Ancak Kohen dilerse aldığı gümüş eşyayı babaya tekrar iade edebilir veya çocuğa hediye edebilir. Baba gümüş fidyeyi Kohen'e sunarken şu açıklamayı yapar: "*Bu çocuk, benim gücümün ilk meyvesi, ilk oğlumdur. Tora, onu beş shekel karşılığında geri almamı emrediyor çünkü bu Tanrı buyruğudur, Tora şöyle der: insan dölünün ilk*

⁸⁵ Robinson, 151. http://www.chabad.org/library/article_cdo/aid/929263/jewish/Who.htm (Erişim: 19/09/2015).

⁸⁶ http://www.chabad.org/library/article_cdo/aid/929724/jewish/When.htm (Erişim: 19/09/2015).

⁸⁷ Basalel, *Yahudilik Ansiklopedisi*, II/410.

erkek meyvesini fidye ödeyerek geri alacaksın. Bunu bir aylıkken yapacak ve beş şekel ödeyeceksin. Şimdi ise Yaratan'ın emrettiği bu Mitsva'yı sevinç, mutluluk ve gönül rızasıyla yerine getiriyorum. Bizleri buyruklarıyla kutsayarak Pidyon'u bize emreden evrenin yüce hükümranı Tanrı'ya şükürler olsun. Bizleri koruyan, hayat verip yaşatan ve bugüne ulaşmamızı sağlayan tüm evrenin yüce hükümranı Tanrı'ya şükürler olsun." Kohen, bunun üzerine şu açıklamayı yapar: "*Bu çocuk bir Bahor'dur. Ve Tanrı onun bir aylıkken beş şekellik fidye karşılığında geri alınmasını buyurmuştur.*" ve çocuğa dönerek: "*Annenin karnında iken hem annene hem babana hem de ulu Tanrı'ya aittin, şimdi ise bana ait oldun, çünkü ben Kohen'im. Bugün de annenle baban, Tora'daki buyruğa uyararak seni geri satın almak istiyorlar.*" dedikten sonra, babasına, "*Oğlunuzun fidyesi olarak bana ödediğiniz beş şekeli aldım. Moşe'nin ve İsrail'in yasalarına göre oğlunuzun fidyesi artık ödenmiştir.*" "*Oğlunuzun fidyesi ödenmiştir*" sözlerini üç kez daha tekrarlayan Kohen, bundan sonra elini bebeğin başının üzerine koyarak onu şu sözlerle kutsar: "*Ulu Tanrım! Nasıl bu çocuğun geri satın alınmaya layık olmasını sağladıysan, onun Tora'ya, Mitsvot'lara ve Hupa'ya (evliliğe) vermesini de sağla ve ona uzun bir yaşam, başarı ve bolluk bahşet ve zürriyetini bereketli kıl... Tanrı seni kutsasın ve korusun. Tanrı'nın yüzü sana gülsün ve lütfetsin. Tanrı bakışlarını sana yöneltsin ve sana barış bahşetsin.*" Bu sözlerden sonra Kohen çocuğu babasına iade eder ve eline şarap kadehini alarak *kidduş* duasını okur. *Pidyonhaben* töreni Kohen'in, çocuğun babası önünde okuduğu şu dua ile son bulur: "*Tanrı, oğlunun Pidyon'unu gerçekleştirmeyi sana nasıl mümkün kıldıysa, Tora'nın tüm Mitzvalarını (buyruklarını) yerine getirmeni de mümkün kılın!*" Baba ve tüm davetliler topluluğu bu duaya "*amen!*" sözü ile yanıt verir. Tören sonunda *SeudatMitzva* denilen bir ziyafet sofrası kurulur. Böylelikle aile ve tüm dostların katılımıyla bu mutlu gün sevinç ve mutlulukla kutlanır. Böylece bebeğin babası tarafından *kohene* bağışlanan sembolik fidye karşılığında annesinin ilk erkek bebeği, Tanrı'ya adanmışlık durumundan muaf olmuş olur.⁸⁸ Ortodoks Yahudilikte *pidyon ha ben* töreni önemsenir. Ancak Reformist Yahudilerin, ilk çocuk ile diğer kardeşleri

⁸⁸ Robinson, 151-152. Gürkan, *Yahudilik*, 178; Örs, 366-367;

http://www.sevimon.com/index.php?option=com_content&task=view&id=18&Itemid=23#Content
(Erişim:27/12/2015)

arasında böyle bir ayrımın olmasını kabul etmediklerinden, *pidyon ha ben* törenini uygulamadıkları belirtilir.⁸⁹

7. Vijola

Yahudilikte *Pidyon ha bat* yani kız çocuğunu *kurtarma* töreni görülmemiştir. Ancak erkek çocuklar için yapılan törene benzer olarak, kız çocukları için de "vijola" denilen, *Pidyon ha ben* töreninden farklı olarak, sadece ilk kız için değil bütün kız çocukları için bir tören yapılır. Ayrıca, *vijola* töreni için çocuğun doğumunun sezaryen ya da normal doğum olması, annenin daha önceden düşük yapıp yapmaması gibi şartlar öne sürülmez. *Vijola* töreni kız çocuğuna ad verme töreni olarak da kabul edilir. Bu tören, çocuğun doğumunun sekizinci gününden kırkıncı gününe kadar uygun görülen herhangi bir günde yapılabilir.

Haham ve diğer davetlilerin hazır bulunduğu törende, anne ve babası hayatta olan, beyazlar giyinmiş genç bir kız, çok şık giysiler giydirilmiş kız bebeği kucağına alarak hahamın yanına götürür. Haham genç kızın kucağındaki bebeği dualarla kutsar ve adını koyar. Daha sonra davetlilere yiyecek ve tatlılar ikram edilir. Günümüzde İsrail'de bu tören "Brita" olarak adlandırılır ve dünyaya gelen her kız bebek için eğlence nitelikleri de katılarak lokal vb. uygun bir yerde adeta bir *britmila (sünnet)* töreni boyutlarında kutlanır. *Vijola* töreninden sonraki ilk cumartesi günü sinagogda kız bebeği için yine tören yapılarak ad verilir ve çocuk kutsanır.⁹⁰

Sonuç

Bir toplumdaki geleneksel tören ve kutlamalar o toplumun dini ve kültürel değerlerinin gelecek nesillere aktarılması açısından çok önemlidir. Bu açıdan Yahudiler de dünyaya gelen her çocuk için çeşitli törenler düzenleyerek, onun toplumun/dinin/cemaatin bir üyesi olmasına yönelik uygulamalar yapılır. Bu kapsamda hem erkek hem de kız çocukları için bazı *yeni doğan törenleri* vardır. Erkek çocukları için *şalom zahor, britmila, pidyon ha ben*; kız çocukları için ise *şalom nekeva, brit bat, vijola* törenleri ile hem çocukların doğum sevinci kutlanır hem de çocuğun dinin/cemaatin yeni üyesi olması sağlanmış olur. Yahudilerin uzun yıllar devletleri olmadan sürgün hayatı yaşadığı halde dini ve kültürel varlıklarını

⁸⁹ Washofsky, 147.

⁹⁰ Alalu vd., 174-175;

http://www.sevimon.com/index.php?option=com_content&task=view&id=20&Itemid=23#Content
27/12/2015)

(Erişim:

korumalarında geleneklerine bağlılıklarının ve çocuklarını doğumlarından itibaren bazı törenler ile "iyi bir Yahudi" olarak yetişmesine yönelik çabalarının etkisi büyüktür.

Kaynakça

Açıklamalı Kutsal Kitap, İstanbul: Yeni Yaşam Yayınları, 1. Basım, Şubat 2010.

Alalu, Suzan, KlaraArditi, Eda Asayas, Teri Basmacı, Fani Ender, Beki Haleva, Dalya Maya, NinetPardo, Sara Yanarocak, *Yahudilikte Kavram ve Değerler*, İstanbul: Gözlem Gazetecilik Basın ve Yayın A.Ş.,1996,

Arık, Durmuş, *Buhara Yahudileri*, Ankara: Berikan Yayınları, 2011.

Armaner, Neda, *Din Psikolojisine Giriş I*, Ankara: Ayyıldız Matbaası, 1980, 80.

Arslantaş, Nuh, "Abbâsîler ve Fâtımîler Döneminde Yahudiler (132-656/750-1258)", *Genç Akademisyenler İlahiyat Araştırmaları: Sempozyum, 1-2 Mayıs 2008*, İstanbul 2009, s. 727-728.

Babylonian Talmud, (The Standard Formatted PDF and HTML Editions) (<http://halakhah.com/>).

Basalel, Yusuf, *Yahudilik Ansiklopedisi I- III*, Gözlem Gazetecilik Basın ve Yayın A.Ş., İstanbul 2001.

Baymur, Feriha, *Yeni Doğmuş Çocuk ve Süt Çağında Eğitim*, Ankara: Milli Eğitim Bakanlığı Yayınları, 1952, 57.

Browning, Don S.- Bunge, Marcia J. *Childrenand Childhood in World Religions, (Primary Sourcesand Texts)*", *New Bruswick*: Rutgers University Press, 2009.

Baumgarten, Elisheva, "Birth" *Encyclopaedia Judaica,(3)* (Ed. Fred Skolnik, Michael Berenbaum), USA: Thomson Gale, 2007, C. III, 720-722.

Citron, Aryeh, "Laws of Childbirth",

http://www.chabad.org/library/article_cdo/aid/1217817/jewish/Laws-of-Childbirth.htm (Erişim: 12/01/2016).

Çinpolat, Salih, "Yahudilik, Hıristiyanlık ve İslam'da Sünnetin Yeri" *Kırıkkale İslami İlimler Fakültesi Dergisi (KIİFAD)*, 2017, Cilt: II, Sayı: 3, s. 109-126

Diamant, Anita- Karen Kushner, *How to Raise A Jewish Child, -A Practical Handbook For Family Life-*,New York: Schocken Books, 2008.

Dinler Tarihi Ansiklopedisi I-II-III, İstanbul: Ansiklopedi Yayınları, 1990.

Gürkan, Salime Leyla, *Yahudilik*, İstanbul: İsam Yayınları, 2012.

_____, "Sünnet" *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*, İstanbul 2010, C. XXXVIII, s. 155-157.

Hirsch, Emil G., KaufmannKohler, Joseph Jacobs, Aaron Frieden wald, Isaac Broydé, "Circumcision"

<http://www.jewishencyclopedia.com/articles/4391-circumcision> (Erişim:06/05/2016)

Jacquin, Guy, *Çocuk Psikolojisinin Ana Çizgileri*, (Çev: Mehmed Toprak), İstanbul: Remzi Kitabevi, 1976, 49;

Marcus, Ivan G., *The Jewish Life Cycle*, USA: University of Washington Press, 2004.

Örs, Hayrullah, *Musa ve Yahudilik*, İstanbul: Remzi Kitabevi, 1966.

Peker,Hüseyin, *Din Psikolojisi*, Samsun: Sönmez Matbaa ve Yayıncılık, 1993, 101.

Robinson, George, *Essential Judaism (A Complete Guide to Beliefs Customs And Rituals)* New York: Atria Paperback, 2000.

Washofsky, Mark, *Jewish Living, (A Guide to Contemporary Reform Practice)*, New York: URJ Press, 2001.

<http://judaism.about.com/od/glossary/fl/What-is-a-Shalom-Zachar.htm>(Erişim: 23/01/2017)

<http://www.israelsjudaica.com/birth-brit.htm> (Erişim: 02/12/2015);

<http://www.myjewishlearning.com/article/the-shehechyanu-blessing/>(Erişim: 02/03/2016).

http://www.chabad.org/library/article_cdo/aid/756399/jewish/The-613-Commandments.htm (Erişim: 06/01/2017).

http://www.sevivon.com/index.php?option=com_content&task=view&id=18&Itemid=23#Content (Erişim: 27/12/2015);

https://tr.wikipedia.org/wiki/Pidyon_HaBen (Erişim: 27/12/2015).

<https://unitedwithisrael.org/childbirth-and-jewish-law/> (Erişim: 23/07/2016).